

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 2, Sayı: 3, Haziran 2015, s. 26-34

Mustafa AYYILDIZ¹

BİR ANLATI OLARAK HÜSN Ü AŞK MESNEVİSİ²

Özet

Kurmaca eserlerin anlatı yapısının temel direği olan “vaka” aslında insanlıkla birlikte her dönem kendine bir yer bulmuştur. Bu türlerin en önde geleni, belirli bir dönem toplumumuzun roman ihtiyacını karşılayan mesnevilerdir. Mesneviler, yapı itibarıyla şiir olmalarına rağmen; anlatıcı, olay, tip, mekân, zaman, anlatım tekniği gibi kurmaca anlatımın temel özelliklerini barındıran yapıtlardır. Şeyh Galib’in Hüsn ü Aşk mesnevisi anlatımında roman yapısına uygun olarak, genelde kendisine sözcü tayin ettiği anlatıcıyı kullanır. Mesnevideki olayların gelişimini, karakterlerin duygu ve düşüncelerini okuyucuya genel olarak anlatıcı aracılığıyla aktarır. Bütün bu anlatı unsurları Hüsn-ü Aşk’ı bir roman olarak okumanın mümkün olduğunu ortaya çıkarır.

Anahtar kelimeler: Anlatı, Mesnevi, Hüsn-ü Aşk

NOVİL HÜSN-Ü AŞK

Abstract

“Fact” is basis of narrative structure of fictional study actually it has found own level during every period of human history. The prominents of such are mesnevis which supplied need of novel of our society in certain period. Although mesnevis are poetry in terms of structure, those have basic features of fictional narrative with respect narrator, event, type, space, time and narrative technique. Hüsn ü Aşk mesnevi of Şeyh Galip generally use narrator who is approved spokesman in conformity with structure of novel. He conveys progress of event in mesnevi, thoughts and feelings of character to readers by way of narrator. All these factor of narrative reveal that it is possible to read Hüsn ü Aşk as novel.

Keywords: Novel, Mesvevi, Hüsn-ü Aşk

¹ Yrd.Doç.DR., Gümüşhane Üniv, Yeni Türk Edebiyatı, mustafaayyildiz29@hotmail.com

² Bu makale Çukurova Üniversitesinde 20-22 Ekim 2011 Mine Mengi Sempozyumunda Okt., Selami Alan ile birlikte sunulan bildirinin makale formatına düzenlenmiş şeklidir

GİRİŞ

İnsanlık tarihiyle başlayan ve bütün zamanlarda, bütün yerlerde, bütün toplumlarda var olan anlatı; mit, efsane, fabl, masal, destan, mesnevi, hikâye, trajedi, dram, komedi, sinema, roman gibi daha da arttırılabilecek sayıda birçok türle günümüze kadar uzanmaktadır.³ Bu türlerin ortak özellikleri arandığında ise karşımıza, “vaka” anlatımı çıkmaktadır.

Şerif Aktaş’ın ifadesiyle, “herhangi bir alaka ile bir arada bulunan veya birbirleriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürü”⁴ olan “vaka”nın anlatımı sırasında temel iki yol izlenmiştir: gerçeklerin değiştirilmeden yansıtılmaya çalışıldığı “vakanüvis/tarihçi” anlatım ile gerçekleşen veya gerçekleşmesi muhtemel vakanın sanatçının yorumlarıyla aktarıldığı “kurmaca” anlatım.⁵ “Vakanüvis/tarihçi” anlatımların edebi yönlerinin pek zayıf olması veya hiç bulunmamasına karşılık “kurmaca” anlatımların edebi yönleri üst düzeyde bulunmaktadır.

Kurmaca eserlerin anlatı yapısının temel direği olan “vaka” aslında insanlıkla birlikte her dönem kendine bir anlatı formu bulmuştur.⁶ Bu formlardan biri, belirli bir dönem toplumumuzun roman ihtiyacını karşılayan mesnevilerdir.⁷ Mesneviler, yapı itibariyle şiir olmalarına rağmen; anlatıcı, olay, tip, mekân, zaman, anlatım tekniği gibi kurmaca anlatımın temel özelliklerini barındıran yapıtlardır.

Klasik Türk edebiyatının bir nazım türü olan mesnevi, tarih boyunca kuramsal sergileme ya da kurmaca anlatı ve bu ikisinin çeşitli bileşimleri için bir alan olmuştur. Mesneviler; epik, tarihsel anlatı, risale, kişisel anlatı ve romans biçimlerinde içeriklerine göre sınıflanan çeşitli anlatı türlerinde kullanılmıştır.⁸ Bu anlatı türlerinin özünde, bazı romanlarda olduğu gibi içsel yaşantı üzerine yoğunlaşma hedeflenmese bile, problem olarak insan yer almaktadır.

Mesnevilerde temel olay, masallar ve halk öykülerinde olduğu gibi, iki cinsin birbirine ilgi duymasına engel olmak isteyen gücün veya güçlerin mücadelesine dayanır. Bu mücadelenin başlarında var olan denge, birinci ve ikinci dereceden kişiler aleyhine bozulur. Bu kişiler bir müddet acı çekerler. Bu arada ayrı kollar halinde gelişen ve asıl olayla ilgisizmiş gibi görülen öykücükler bir süre sonra asıl olaya bağlanır. Öykünün sonuna doğru olaylar toparlanır; kişiler ise kurulan yeni dengede yerlerini alırlar.⁹

Basit bir kurguya sahip olmalarına rağmen mesneviler; vaka anlatımlarında insan tiplerini, sosyal ve kültürel çevreyi, zamanı, anlatım tekniklerini, fazla olmasa da psikolojik

³ ÇIKLA, Selçuk, “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”, Hece Tür Romanı Özel Sayısı, Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 112.

⁴ AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 46.

⁵ TEKİN, Mehmet, “Vak’a – Olay Örgüsü”, Roman Sanatı 1, Ötüken Yay., İstanbul 2003, s. 62.

⁶ AYYILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa, “Leyla vü Mecnun Mesnevisinde Modern Anlatı İzleri”, Turkish Studies, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7 Fall 2009, s. 188.

⁷ AKTAŞ, Şerif, “Roman Olarak Hüsn ü Aşk”, Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık 1983, S. 27, s. 94.

⁸ HOLBROOK, Victoria R., Aşkın Okunmaz Kıyıları, Çev.: Erol Köroğlu – Engin Kılıç, İletişim Yay., İstanbul 1998, s. 23.

⁹ GÜNDÜZ, Doç. Dr. Osman, “Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana”, Turkish Studies, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/1-I Winter 2009, s. 766.

çözümlemeleri içermeleri yönüyle romanlara benzemektedir. Çünkü bu eserlerin varlık sebepleri, içerikleri ve çoğu şekli unsurları -kısmi farklılıklara rağmen- aynı vadede birleşmektedir. Bu eserlerde, farklı formlara bürünmesine rağmen vaka, asıl iskelet olmayı sürdürmektedir. Zaman, mekân ve şahıs kadroları ise vakaya eşlik etmektedir.¹⁰

I. Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Bakış Açısı ve Anlatıcı Ögesi

Anlatma esasına bağlı bir edebi metin olan Hüsn ü Aşk, soyutluklara rağmen, mutlak bir olay silsilesi etrafında şekillenen muhtelif bölümlerden oluşur. Bu bölümler, vaka zincirinde yer alan şahısların ayrı ayrı tanıtılması, mekân olarak seçilen yerin tasviri gibi modern romanlarda da gördüğümüz temel unsurları ihtiva eder. Eserde bu temel unsurların okuyucuya aktarımı genelde, bütün mesnevilerde görülen, 3. şahıs hâkim bakış açısıyla gerçekleştirilir. Şair, geniş bir zaman yelpazesi içerisinde geniş bir şahıs kadrosunun bütün duygularına, davranışlarına hâkim olur¹¹ ve bunu okuyucuya da hissettirir. Örneğin dadısının Aşk'ı bebekken uyuttuğu bölümde:

“Gözleri uykuya alışsın diye / dadısı ona şu şiiri okurdu. Ey mah yüzlüm, uyu, uyu ki bu gece / ‘Ya Rab’ sesi kulağında yer etsin. / Her ne kadar ne istenildiği belli değilse de / yıldızın hükmüne göre / zulüm şişinde kebab olacaksın.”¹² ifadeleriyle başlayan şiir, dadının olayın ilerleyen bölümlerinde Aşk'ın başına geleceklerden haberdar olduğunu işaretidir.

Okur, hikâyedeki gelişmeleri, karakterlerin duygu ve düşüncelerini, hikâyeyi anlatan anlatıcı-şair aracılığıyla takip ederken, türün özelliğinin de bir gereği olarak, kimi yerlerde doğrudan, aracısız olarak karakterin iç dünyasıyla yüz yüze getirilir. Anlatıcı, anlatım tekniklerinden faydalanmak suretiyle dış anlatımın çerçevelediği iç anlatıcılara da olayları sunma fırsatları verir. Bu şekilde anlatım tekdüze olmayan fonlarla zenginleştirir.¹³ Hikâyenin karakterlerinden Sühan'ın tavsiyesi ve aracılığıyla Hüsn ve Aşk arasında gerçekleştirilen mektuplaşmalar, mesnevide okurun karakterlerle aracısız olarak iletişime girdiği yerlerin başında gelir. Şair, anlatımın genelinde olduğu gibi, hikâyeyi gerek tamamen müdahil ve gerekse karakterlerin anlattıklarını yarı müdahil olarak anlatırken, bu kısımlarda sözü karakterin kendisine bırakır.¹⁴ Bu durum, Şerif Aktaş'ın roman gibi gelişmiş edebi eserlere yakıştırdığı bakış açısı zenginliği özelliğinin Hüsn ü Aşk'ta da var olduğunu gösterir.¹⁵

Tahkiyeli eserlerde okuyucu tarafından en az fark edilen, ancak en önemli unsurlardan birisi anlatıcıdır.¹⁶ Bu tür eserlerde bir zımnî yazar, metnin gizli anlatıcısının arkasındadır. Şair, anlatıcıya geniş anlatma imkânları verir ve onu kendisine sözcü tayin eder. Böyle geniş imkânlarla sahip anlatıcı, şairin söylemek istediği her şeyi rahatça ve sanatlı bir şekilde söylemesi için ortam oluşturur.

¹⁰ AYYILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa, agm., s. 189.

¹¹ ECE, Dr. Selami, “Modern Öyküleme Teorileri Açısından Mesnevi”, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 20, Erzurum 2002, s. 100-101.

¹² Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, (Haz.Orhan OKAY, Hüseyin AYAN), Dergah Yay., İstanbul 1975, s. 61-62.

¹³ ECE, Dr. Selami, “Mesnevilerde Öyküleme Özellikleri ve Üslup”, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 24, Erzurum 2004, s. 16.

¹⁴ AYYILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa, agm., s. 190.

¹⁵ AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, s. 77.

¹⁶ AYYILDIZ Mustafa, BİRGÖREN Hamdi, “Hikaye ve Romanda Ana Unsurlar: Anlatıcı”, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Akçağ Yay., Ankara 2009, s. 72.

Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk mesnevisinin anlatımında roman yapısına uygun olarak, genelde kendisine sözcü tayin ettiği anlatıcıyı kullanır.¹⁷ Mesnevideki olayların gelişimini, karakterlerin duygu ve düşüncelerini okuyucuya genel olarak anlatıcı aracılığıyla aktarır. Fakat modern roman yapısına aykırı olarak; olaya müdahil olmaktan, özellikle ara sözlerde, diyaloglarda, hikmet ifade eden sözlerde, tardiyyelerde kendi açık kimliğini sergilemekten kaçınmaz. Örneğin, daha hikâyeye başlarken, “*Şems-i Tebrizi'nin feyziyle gönlü hayat bulan, şeker döken ney parçası kalemim, / Aşkın sözlerini bu şekle koyup bana aşk destanını söylüyor.*”¹⁸ ifadesiyle 240. beyitte kendi varlığını ortaya koyar. Hikâyenin sonunda ise, “*Hikâye burada son buldu. / Bundan sonrası göze görünmüyor.*”¹⁹ ifadesiyle anlatımını bitirir ve “Şairane Övünme” bölümüne geçer.

Yine olayın kahramanlarından olan Sühan'ı tanıttıktan sonra, “*Ey mânâ meş'alesini arayan! Sözüme insafla kulak ver.*”²⁰ ifadesiyle 708. beyitten başlayarak 801. beyite kadar, hikayeden bağımsız bir şekilde, söz ve şairlik üzerine görüşlerini açıklar. Bu bölüm bir anlamda, Şeyh Galip'in poetikası gibidir.

Yazarın hikâyeye müdahil olduğu bölümler arasında “Sakiye Hitap” bölümleri de vardır. Hikâye genelinde dört kere yer alan ve ilk bölümü, “*Saki lutfet, aklım başımda değil, / Feragat ipliğine ayağımı bağlamışım.*”²¹ beyitiyle başlayan bu bölümlerde yazarın kendi şairlik gücünün tükenmemesi, istediğini rahatça anlatabilmesi için Allah'a yaptığı yakarılar yer alır. Tamamen didaktik tarzda olan bu bölümlerin varlığını, çok eski yüzyıllardan beri sürüp gelen bir kültürün ve tahkiye geleneğinin hem dinleyiciye hitap için üretilmiş şifahi terminolojisinin hem de sözlü anlatımın tayin ettiği kurmaca yöntemlerinin²² Şeyh Galip'e etkisi olarak görmek gerekir.

II. Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Karakter Ögesi

Hüsn ü Aşk mesnevisinde şahıslar, arzu edilen biçimde iyi veya kötüdür. Çoğunlukla düz karakterli olan bu kahramanlar kendilerinden bekleneni en belirgin çizgilerle yansıtırlar. Şahıs kadrosu eserde varılmak istenen hedefe uygun planlanmıştır ve çoğu defa kadronun üstlendiği görevleri önceden tahmin etmek zor değildir. Kadroyu tanımlayan ilk öge isimleridir. Karakterlere verilen bu isimler, tanımlanan kişinin aynı zamanda görevini de yansıtır mahiyettedir. Örneğin, Hüsn ü Aşk'taki şahısların isimleri ve isimlere (karakterlere) yüklenen görevler şöyledir: Aşk (âşık, derviş, mürit, vuslat, ıstırap), Hüsn (sevgili, cemâl-i mutlak,

¹⁷ Victoria R. Holbrook “Aşkın Okunmaz Kıyıları” adlı eserinde Hüsn ü Aşk'ı bölümlere ayırır ve eserdeki anlatıcıların bu bölümlere göre olduğunu belirtir: “Hüsn ü Aşk'ın temel düzeni şöyledir: Önsöz niteliğindeki bölümler (1-239), hikâye (240-707), arasöz (708-800), hikâyenin devamı (801-2008), sonsöz (2009-2041). Hikaye ve önsöz niteliğindeki bölümlerle bir giriş yapılır, buna arasöz eklenir ve ardından sonsöz gelir. “Hikâyenin hâkim sesi ‘anlatıcı’, kalemin yazıcısıdır. Arasöz’ün hâkim sesi ise burada ‘hatip’ diyeceğimiz bir sestir. Her ikisi de ürün gereklerini yerine getiren ‘şair’inkiyle karışır ve yarışır. Şair, anlatıcı ve hatibin üçü de birinci şahıs seslerdir, yine de anlatıcı nadiren ‘ben’ der ve bunu yaptığında da hikâyenin dünyasına müdahale eden kendi gerilim ya da aşırı duygulanım noktalarına işaret etmiş olur. Şair dediğimiz ses ilk olarak önsöz niteliğindeki bölümlerde ve son olarak son sözde konuşan, romans biçimini icra eden ve yorumlayan sestir.” HOLBROOK, Victoria R., a.g.e., s. 97-98.

¹⁸ Şeyh Galip, a.g.e., s. 47.

¹⁹ Şeyh Galip, a.g.e., s. 346.

²⁰ Şeyh Galip, a.g.e., s. 125.

²¹ Şeyh Galip, a.g.e., s. 98.

²² TÜRİNAY, Necmettin, “Klasik Romanın ‘Hikaye-gû’ları ve ‘Hikaye-nüvis’leri”, Hece Tür Romanı Özel Sayısı, Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 424.

Allah), Mollâ-yı Cünûn (şeyh, mürşit), Sühan (sofracıbaşı, ârif, pîr), Gayret (lala, sabır, tahammül), İsmet (dadı, saflık), kabilenin ileri gelenleri, Hayret (şaşkınlık), Hûşrübâ (yalancı sevgili, nefis, mâsivâ, imtihan), iki cadı (çile, imtihan), cinler ve gulyabaniler (çile, imtihan).

Başkahraman Aşk'ın nitelikleri, eserdeki diğer karakterler sayesinde belirginleştirilmiş ve idealize edilmiştir. Eserdeki karakterler, gerek yaptıkları yardımlarla gerek çıkardıkları engellerle, gerçekte Aşk'ın kendi içinde yolculuk yapmasına zemin oluşturmuşlardır. Eserde Aşk, kendisi olmaya mani olan unsurlarla mücadele etmiş, kademe kademe ilerleyerek ferdiyetin özü durumundaki kalp diyarına ulaşmıştır. Bu açıdan Hüsn ü Aşk'ı, cemiyetin içinde yaşayan ferdin kendi kendisiyle mücadelesini ele alması yönüyle psikolojik bir roman taslağı olarak ele almak mümkündür.²³

Hüsn ü Aşk, insan gelişimini konu edinmesi anlamında “Bildungsroman (Oluşum/Gelişim Romanı)”²⁴ olarak da kabul edilebilir. Yavuz BAYRAM, “**Bildungsroman Örneği Olarak Hüsn ü Aşk**” adlı makalesinde yaptığı değerlendirmeler sonunda şu bulgulara dayanarak, Hüsn ü Aşk mesnevisini bir Bildungsroman örneği sayar: “1- Hüsn ü Aşk'ta, ağırlıklı olarak, akli ve hissi yeteneklerin işlenmesi. 2- Aşk'ın ve Hüsn'ün, içinde buldukları toplumun istediği biçime girişlerinin anlatılması. 3- Aşk'ın olgunlaşma sürecini etkileyen tüm maddi ve manevi etkenlerin verilmesi. 4- Aşk'ın olgunlaşma sürecinde geçirdiği aşamaların ve ulaştığı kişiliğin, ayrıntılı biçimde ortaya konması.”²⁵

Başkahraman Aşk, Şeyh Galip'in ulaşmak istediği ve topluma sunduğu insan modelini temsil etmektedir.²⁶ Zaten büyük sanatçıların eserlerine akseden insan kimlikleri, toplumda var olması istenilen insan tiplerini işaret etmiş ve insanların bu kimliklere yönelmesini sağlamıştır. Böylece bu eserler, toplumun insan modelinin belirlenmesinde her zaman önemli katkılarda bulunmuşlardır.²⁷

²³ AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, “Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk”, Şeyh Galip Kitabı, (Haz: Beşir AYVAZOĞLU), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Bşk. Yay. No:18, İstanbul 1995, s. 126.

²⁴ “Kökene Alman edebiyatına dayanan bir yazınsal tür olan *Bildungsroman* sözcük anlamıyla genç bir erkeğin, bazen de genç bir kızın, çocukluktan yetişkinlik dönemine kadar geçirdiği gelişim evrelerini inceleyen bir tür gelişim romanıdır.” TANRITANIR Yrd. Doç. Dr. Bülent Cercis, ELEMEN Akın, *Bildungsroman Olarak F. S. Fitzgerald'ın This Side of Paradise* Adlı Romanı, (<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/393/386>).

²⁵ BAYRAM, Yrd. Doç Dr. Yavuz, “Bildungsroman Örneği Olarak Hüsn ü Aşk”, İlmî Araştırmalar, S:23, (Bahar 2007), İstanbul 2007, s.19-20.

²⁶ “Hüsn ü Aşk mesnevisinin başkahramanlarından biri olan Aşk, mesnevide “vuslat, hasret, ıstırap” gibi duyguları sembolize etmektedir. Aşk, Türinay'a göre Şeyh Gâlib'in kendinden başkası değildir Ona göre şair, yaşadığı bir istihaleyi, üçüncü bir şahıs üzerinden, Aşk üzerinden, bize aktarmıştır. Aşk'ın Kalb Diyarı'na yaptığı yolculuk esnasında karşılaştığı devler, periler, büyüler, cadılar veya gulyabaniler, ateş denizi vs. bir bakıma şairin seyr ü sülûk esnasında geçirdiği haller ve makamların birer sembolüdür.” (DEMİREL Şener, “Hüsn ü Aşk'ta Ateşle İlgili Teşbih Unsurları”, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, C:15, S:2, Elazığ 2005, s. 88.)

²⁷ “Romanlarda yakalamaya çalıştığımız tipler, sosyal çevre, kültürel çevre, anlatım teknikleri, psikolojik çözümler ve hepsinden önemlisi, romancının ortaya koyduğu model insan, mesnevi adını verdiğimiz bu şark anlatımlarında da vardır. Ama biz onlara bu anlamda yaklaşmadığımız için romandan topluma yansıdığını gördüğümüz gerçeklikler, mesneviden topluma yansımıyor.” KAHRAMAN, Yrd. Doç Dr. Mehmet, “Fuzuli'nin Leyla ile Mecnun Romanı”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Konya 1997, s. 185.

Şeyh Galip, vaka anlatımında karakter ögesinden modern roman yapısına yakın biçimde istifade etmesine rağmen, Doğu anlatılarının ve mesnevi tarzının etkisinden kurtulamamıştır. Zira Doğu anlatılarında kesin tecridin etkisiyle çoğunlukla zaman ve mekân anlatımında olduğu gibi karakter tanımlamalarında da görülen kalıp ve yuvarlak ifadeler, Hüsn ü Aşk'ta da mevcuttur. Karakterlerin fiziki tasvirleri yapılırken, “*Yasemin göğüslü bir kız, İsa'ya benzeyen bir oğlan, siyah kâküllü lale yanaklı bir gül goncası, siyah yüzlü bir ay*” gibi genel tanımlarla bir şahsın gerçek fotoğrafını ortaya koymama, insan gerçeğinden uzaklaşma, insanı silikleştirme durumu söz konusudur.²⁸

III. Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Mekân ve Zaman Öğeleri

Hüsn ü Aşk mesnevisinde mekân, anlatılan vakaya göre şekillenen sahneleriyle, eser boyunca fonksiyonel bir durumdadır. Örneğin daha vaka anlatımının başlarında, Hüsn ve Aşk'ın mensubu oldukları Muhabbetoğulları kabilesinin tanıtımı sırasında fonksiyonel olarak karşımıza çıkar. Fakat Şeyh Galip'in mesnevide “tecrid”i esas alarak itibari bir âlem oluşturması sebebiyle, buradaki mekân ve onu tamamlayan varlık ve hadiseler harici âlemde gördükleri gibi değil, bunların insan üzerinde bıraktığı intibalar ve sebep oldukları haller ifade edilerek tanıtılır.²⁹

Hüsn ü Aşk mesnevisinde itibari (hayali) bir mekân oluşturulması mekânın işlevini kısıtlamaz. Hayal bile olsa mekân, vakanın somutlaşmasını ve okuyucunun anlatılanları daha iyi ve daha kolay anlamasını sağlar.³⁰ Gerçekliklerle simgelerin birbirine girdiği³¹ Hüsn ü Aşk mesnevisinde Mekteb-i Edeb, Mana Mesiresi, kuyu, gam harabeleri, gam çölü, ateş denizi, Çin sahilleri, Zatü's-Suver Kalesi, Hisar-ı Kalb ve Hüsn'ün Sarayı gibi mekânlar kullanılarak okuyucunun olayı algılaması sağlanmıştır. Ayrıca, bilinmezlerle dolu bu mekânlarda geçen kronolojik maceralar sayesinde okuyucunun dikkati canlı tutulmuştur.

Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk'ta mekân seçimi tesadüfî değildir. Özellikle, Aşk'ın Diyar-ı Kalb'e yolculuğa çıkmasından sonra tasvir edilen mekânlar, seyr-i sülukta alınacak merhalelerin sembolleri gibidir. Örneğin Aşk'ın serüvene başlarken karşılaştığı ilk engel olan kuyu, kahramanın müritlik yolunda soyunduğu uzun çilenin sembolüdür. Hz. Yusuf'un hayatını hatırlatan bu mekân, kahramana aşması gereken en büyük ilk engel olarak kendi bedeni gösterir.³²

Hüsn ü Aşk'ta vakanın geçtiği zaman dilimi, mesnevi türünün genel yapısına uygun olarak, kesin tarihlerle yansıtılmamış, bilinmeyen bir geçmiş zaman olarak işlenmiştir. Herhangi bir dönemde yaşamaları muhtemel kahramanların doğumuyla başlayan vaka zamanı, Aşk'ın Diyar-ı Kalb'e ulaşmasıyla sona ermiştir. Bu zaman dilimi arasında gerçekleşen olaylar, kronolojik sıraya uygun bir şekilde anlatılmıştır.

Vakanın anlatımında birçok başlığın kullanıldığı Hüsn ü Aşk'ta, başlık olarak zaman ifadelerinin kullanıldığı dört bölüm vardır. Bahar, kış, gece, gündüz gibi zaman ifadelerinin başlık olarak kullanıldığı bu bölümler şöyledir:

²⁸ AYYILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa, agm., s. 192.

²⁹ AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, Şeyh Galip Kitabı, s. 126.

³⁰ TEKİN, Mehmet, a.g.e., s. 150.

³¹ HOLBROOK, a.g.e., s. 100.

³² VARIŞOĞLU, M. Celal, “Öl ve Ol Fikri Çerçevesinde Hüsn ü Aşk Kahramanı Aşk'ın Kendisini Bulma ve Tanıma Süreci”, Gaziantep Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 2007, s. 105.

1- “Sıfat-ı bahâr-ı îşân” (271-287. beyitler arası): Bu bölüm, asıl olayın anlatımına hazırlık kısmında yer almaktadır. Başkahramanların kabilesi olan Muhabbetoğulları’ndan bahsedilir. Kara bahıtlı, sarı yüzlü ve dert yüklü gibi vasıflarla anlatılan kabile üyelerinin, doğanın bütün zenginliğinin meydana çıktığı bahar mevsiminden dahi nasiplenemedikleri anlatılır.

2- “Der vaf-ı bahâr” (581-629. beyitler arası): Asıl olay kısmında yer alan bu bölümde, Aşk ile Hüsn arasında başlayan aşkın tasviri yer alır. Burada bahar mevsiminin gelmesiyle canlanan tabiatın tasviri yapılarak, kahramanlar arasındaki aşk somutlaştırılmaya çalışılır.

3- “Der sıfat-ı şeb ve şiddeti-i şitâ” (1325-1371. beyitler arası): Aşk’ın Hüsn’e ulaşmak için çıktığı yolculukta karşılaştığı zorlukların gece ve kışla sembolleştirildiği bölümdür.

4- “Sıfat-ı subh-ı mübarek-i pey” (1861-1874. beyitler arası): Aşk’ın zorlu yolculuğunu tamamlayarak gerçeğe ulaştığı bölümdür.

Bu bölümlerde görüldüğü gibi, Hüsn ü Aşk’ta zaman ifadeleri, kendilerine yüklenen olumlu olumsuz özellikleriyle, vakayı/mekânı somutlaştırma ve kahramanların psikolojik durumlarını yansıtırma aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca asıl olayın başladığı kısımdan itibaren kullanılan zaman ifadelerin vakanın gidişatıyla paralellik göstermektedir. Bahar-gece/kış-sabah döngüsü, hikâyede işlenen aşk-çile-vuslat kurgusunu somutlaştırmaktadır.

IV. Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Anlatım

Şiirsel yapısına rağmen Hüsn ü Aşk, anlatma esasına bağlı edebi metinlerde görülen anlatım teknikleri açısından oldukça başarılı bir eserdir. Anlatma, tasvir, mektup, diyalog, monolog, psikolojik tahlil gibi modern anlatıda görülen teknikler Hüsn ü Aşk’ta mevcuttur. Örneğin, kahramanlar arasında gerçekleşen mektuplaşmada; Hüsn’ün “*Bu mektup canımın sevgilisine gitsin. / Bir ahtır göklere ulaşsın.*” (871. beyit) gibi ifadelerle Aşk’a seslenişi, Aşk’ın “*Sen emret, yerine getirmesi benden, sen kabul edersen ben canımı veririm.*” (960. beyit) gibi ifadelerle Hüsn’e cevap vermesi, kahramanların psikolojik durumlarının kendi ağızlarından yansıtılması, Şeyh Galip’in teknik açıdan ne kadar başarılı olduğunu göstergesidir.

IV. SONUÇ

Bir “*şairin romanı*” olarak kabul edilebilecek olan Hüsn ü Aşk, her şeyden önce, mesnevi tarzında kaleme alınmış klasik bir hikâyeye ve romandır.³³ Yani, anlatma esasına bağlı bir edebi metin olması yönüyle nesir diline daha uygun bir konum arz eder. Fakat mesnevi türünün yapısı gereği bağlı kalınan vezin ve kafiye, esere şiirselliği katar. Hatta bazı bölümlerde, eserin şiir yönü okuyucunun konudan uzaklaşmasına sebep olacak kadar ağır basar.³⁴ Bu durumu, klasik anlatımımızın esasının şiirden oluştuğu gerçeğinden hareketle tabii karşılamak gerekir.

³³ TÜRİNAY, Necmettin, “Klasik Hikayenin Son Merhalesi: Hüsn ü Aşk”, Şeyh Galip Kitabı, (Haz: Beşir AYVAZOĞLU), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Bşk. Yay. No:18, İstanbul 1995, s. 89.

³⁴ DOĞAN, Ahmet, “Hüsn ü Aşk’ta İmgeler”, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, C:16, S:1, Elazığ 2006, s.115.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- AKTAŞ, Prof. Dr. Şerif, “Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk”, Şeyh Galip Kitabı, (Haz: Beşir AYVAZOĞLU), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Bşk. Yay. No:18, İstanbul 1995.
- AKTAŞ, Şerif, “*Roman Olarak Hüsn ü Aşk*”, Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık 1983, S. 27.
- AYYILDIZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa, “*Leyla vü Mecnun Mesnevisinde Modern Anlatı İzleri*”, Turkish Studies, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7 Fall 2009.
- AYYILDIZ Mustafa, BİRGÖREN Hamdi, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Akçağ Yay., Ankara 2009.
- BAYRAM, Yrd. Doç Dr. Yavuz, “Bildungsroman Örneği Olarak Hüsn ü Aşk”, İlmî Araştırmalar, S:23, (Bahar 2007), İstanbul 2007.
- ÇIKLA, Selçuk, “*Romanda Kurmaca ve Gerçeklik*”, Hece Tür Romanı Özel Sayısı, Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/ Temmuz 2002.
- DEMİREL Şener, “Hüsn ü Aşk’ta Ateşle İlgili Teşbih Unsurları”, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, C:15, S:2, Elazığ 2005.
- DOĞAN, Ahmet, “Hüsn ü Aşk’ta İmgeler”, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, C:16, S:1, Elazığ 2006, s.115.
- ECE, Dr. Selami, “*Modern Öyküleme Teorileri Açısından Mesnevi*”, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 20, Erzurum 2002.
- ECE, Dr. Selami, “*Mesnevilerde Öyküleme Özellikleri ve Üslup*”, Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 24, Erzurum 2004.
- GÜNDÜZ, Doç. Dr. Osman, “*Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana*”, Turkish Studies, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/1-I Winter 2009.
- HOLBROOK, Victoria R., Aşkın Okunmaz Kıyıları, Çev.: Erol Köroğlu – Engin Kılıç, İletişim Yay., İstanbul 1998.
- KAHRAMAN, Yrd. Doç Dr. Mehmet, “*Fuzuli'nin Leyla ile Mecnun Romanı*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Konya 1997.
- ŞEYH GALİP, Hüsn ü Aşk, (Haz.Orhan OKAY, Hüseyin AYAN), Dergah Yay., İstanbul 1975.

TANRITANIR Yrd. Doç. Dr. Bülent Cercis, ELEMEN Akın, Bildungsroman Olarak F. S. Fitzgerald'ın *This Side of Paradise* Adlı Romanı, (<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/393/386>).

TEKİN, Mehmet, Roman Sanatı 1, Ötüken Yay., İstanbul 2003.

TÜRİNAY, Necmettin, “Klasik Romanın ‘Hikaye-gû’ları ve ‘Hikaye-nüvis’leri”, Hece Tür Romanı Özel Sayısı, Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002.

VARIŞOĞLU, M. Celal, “Öl ve Ol Fikri Çerçevesinde Hüsn ü Aşk Kahramanı Aşk’ın Kendisini Bulma ve Tanıma Süreci”, Gaziantep Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 2007.